

## URUSH FENOMENINING MADANIY TARAQQIYOTGA TA'SIRI VA UNING IJTIMOIIY FALSAFIY TAHLILI.

*Termiz davlat Pedagogika institute  
Falsafa va ma'naviyat asoslar kafedrasi o'qituvchisi*

***Shaymanov Fozilbek To'liq o'g'li.***

*Tel: +998903559296*

*Gmail: fozil.9296.shaymanov@gmail.com*

**Annotatsiya.** Urush-ijtimoiy guruhlar, millat (xalq)lar, davlatlar o'rtasidagi nizolarning kuch, odatda, qurolli kuchlar yordamida hal qilinishi. Urushda asosiy va hal qiluvchi vosita sifatida qurolli kuchlardan, shuningdek, kurashning iqtisodiy, siyosiy, g'oyaviy va boshqa vositalardan foydalaniladi. Urushlar davlatlar olib boradigan ichki va tashqi siyosat natijasidir. Urushlar kelib chiqishining omillari turlicha bo'lib, bu omillar urushning xususiyati va sodir bo'lgan davriga bog'liq. Har qanday qurolli to'qnashuvlarni urush deb bo'lmaydi.

### **KIRISH**

Urush fenomeni, insoniyat tarixidagi eng qo'rqinchli hodisalardan biridir. Bu fenomen, uning o'tkazilishi va o'tkazilishiga olib kelgan oqibatlari orqali madaniy taraqqiyotga va ijtimoiy falsafiy tahlilga duch kelayotgan muhim muzokaralardan biridir.

**1.Madaniy taraqqiyotga ta'siri:** Urushlar ko'pgina holatlarda jahon taraqqiyoti va madaniyatining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatgan. Urushlar odatda insonlarning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, va madaniy hayotlariga o'xshash usullarda o'tkaziladi. Bu jarayon odatda qonun, siyosat, iqtisod, madaniyat, va innovatsiyalar sohasida ko'plab o'zgarishlarga olib keladi. Misollar bilan, texnologik yutuqlar urush jarayonlarida sodir bo'lgan va urushlar natijasida ularning rivojlanishi, misol uchun, radio, telegraf va kompyuterlar kabi tajribalar uchun alohida ko'rsatish mumkin. Urushlar, odatda, hayotning murakkab sohasidagi mahsulotlarning rivojlanishiga ham ta'sir qiladi, chunki harbiy yetkazib beruvchilar va savdo-tijoratni rivojlantiruvchilar o'rtasidagi kurashlarning o'lchamli tushunchalarini rivojlantiradi.

**2.Ijtimoiy falsafiy tahlil:** Urushlar, insonning ijtimoiy va insoniy hayoti bo'yicha ko'plab savollar va tahlillar uchun manbaa sifatida xizmat qiladi. Bu tahlillar odatda insoniyatning erk, adolat, inson haqiqati, davlat va huquqni tartibga solish, xalqaro munosabatlar va diplomatik muammoalar kabi mavzularda o'zgaradi. Urushlar, shuningdek, insonning yovuzlik, jaholat va beqarorlik kabi o'zaro bahs va muzokaralarni o'rganish uchun muhim bir maydon sifatida xizmat qiladi.

Jumladan, urush fenomenining madaniy taraqqiyotga ta'siri va uning ijtimoiy falsafiy tahlili, insoniyat tarixidagi eng muhim va e'tiborli mavzulardan biridir. Urushlar, insonlar o'rtasidagi munosabatlarning va qadriyatlarining rivojlanishida katta rol o'ynagan va insoniyatning qadriyatlarini, siyosiy tuzumlarini va ijtimoiy tahlillarini rivojlantirishda muhim bir faktor sifatida qaraladi.

Urushlar tarix davomida insonlar uchun ko'plab g'oyalar va o'ylar olib borib, ularni ijtimoiy falsafiy tahlil orqali tushunish mumkin. Quyidagi misollar bu mavzuga oid bo'lib, urushlarning ijtimoiy falsafiy tahlilini ko'rsatish mumkin:

**1.Urushlar va insonning jamiyatga ta'siri:** Urushlar jamiyatning barcha sohalarida ta'sir ko'rsatadi, jumladan, madaniyat, iqtisod, siyosat, din va boshqa sohalarda. Bu urushlar odatda jamiyatda ko'plab o'zgarishlarga olib keladi. Masalan, urushlar madaniy usullarni o'zgartiradi, yangi texnologiyalarni rivojlantiradi, qonun va huquqlar sohasidagi qarorlarga ta'sir qiladi.

**2.Huquq va erk:** Urushlar davlatlar o'rtasidagi huquq va erk masalalariga duch kelayotgan tahlillarni taqdim etadi. Urushlar odatda huquqni va erkni ta'minlash, himoya qilish, yoki ularga hujjatni taqdim etish to'g'risidagi qarorlar va muzokaralar orqali olib boriladi. Bu, urushlar jarayonida insonning huquq va erkining qanday saqlanishi yoki buzilishi haqida o'ylarni ko'rishga imkon beradi.

**3.Diplomatiya va xalqaro munosabatlar:** Urushlar, diplomatik muzokaralar, do'stlik va so'zlashuvlar orqali hal etilishi mumkin. Bu muzokaralar, millatlararo munosabatlar, mamlakatlararo hamkorlik, va insonlar o'rtasidagi munosabatlarning rivojlanishi va ko'ngil ochishiga ta'sir qiladi.

**4.Insoniyatning jamiyat, madaniyat va siyosiy rivojlanishi:** Urushlar, insoniyatning ijtimoiy, madaniy va siyosiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Ular qisqa muddatda jamiyatni rivojlantirish, innovatsiyalarni rivojlantirish, yangi texnologiyalarni kiritish, huquqiy tizimlarni tartibga solish va insonlar o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilashni talab qiladi.

**5.Erk va zulm:** Urushlar o'rtasidagi kuchli va zayif davlatlar o'rtasidagi xilma-xillik, erk va zulm masalalariga yorqin nazar tashlaydi. Bu, urushlar jarayonida kuchli davlatlar tomonidan boshqa davlatlarga qarshi amalga oshirilgan zulm va zulumlarga qarshi kuchli huquqni himoya qilishni talab etadi.

Umuman olganda, urushlar ijtimoiy falsafiy tahlil orqali insoniyatning jamiyat va insonlar o'rtasidagi munosabatlar, huquq va erk tizimlari, diplomatik muzokaralar va insoniyatning ijtimoiy, madaniy va siyosiy rivojlanishiga ta'sirini tushunishga yordam beradi. Bu tahlil, urushlar tarixidagi muhim holatlarni tushunishda va ularning o'zgaruvchan o'zi bilan qanday ta'sir ko'rsatishini tushunishda katta ahamiyatga ega. Urush va tinchlik muammosi global muammo sifatida qaraladi, chunki ular dunyoning har qaysi qismining o'ziga xos xususiyatlari va ta'sirini o'z ichiga oladi. Bu

muammolar odatda millatlararo, mamlakatlararo va jahon taraqqiyotiga ta'sir ko'rsatadi va ularga global darajada e'tibor qaratadi.

1. **Millatlararo jiddiylik va urushlar:** Ko'pgina urushlar millatlararo mablag'lar, hududlar, siyosiy tizimlar va siyosatni muammolariga aylanib keladi. Bu urushlar odatda davlatlararo munosabatlarda sodir bo'ladi va ularga ko'plab davlatlar qatnashadi. Masalan, I va II jahon urushlarini keltirilishi mumkin.

2. **Atom urushi va tinchlik:** Atom urushi, tinchlik muammolarining eng katta e'tiborli va o'zgartiruvchan bosqichlaridan biri sifatida ko'rsatiladi. Bu urushda qurollanish poygasi avj oladi va kuchli davlatlar kuchsiz davlatlarga o'z kuchini korsatadi.

3. **Terrorizm va xavfsizlik:** Terrorizm, global tinchlik va xavfsizlikga ta'sir qiluvchi muammolardan biridir. Yulduzlararo teraktlar, jahon tizimlarining og'irligi va xavfsizlik sohasida o'sish, va insonlarning tinchlik bo'yicha qilgan xavfni kuchaytirish uchun xizmat qiladi. Terrorizm har qanday mamlakat va hududlararo munosabatlarda mustahkamlikni ta'minlashda katta muammo bo'lib turadi.

4. **Iqtisodiy urushlar va global ta'sir:** Iqtisodiy urushlar, mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishini ta'sir qilishi mumkin, bu esa global iqtisodiy holatlar ko'payib, xalqaro hamkorlikni kuchaytirishni talab qiladi. Misol uchun, iqtisodiy bloklar, savdo tijorat munosabatlari, energiya resurslarini tartibga solish, iqtisodiy muammo va urushlar orasidagi munosabatlarni kengaytirishi mumkin.

5. **Ozodlik va inson haqlari:** Urushlar odatda inson haqlari va ozodliklarga ta'sir ko'rsatadi. Urushlar jamiyatda so'nggi o'zgarishlarni olib keladi, harbiy qonunlar va harbiy qo'shimchalarni qabul qilish, va insonlarning ozodliklarini cheklash mumkin. Bu esa tinchlik va demokratiya uchun bir xil muammolarni tashkil qiladi. Jumladan, urush va tinchlik muammolari global darajada e'tibor qilinadi, chunki ular jahon tizimlarini va jamiyatlararo munosabatlarni kengaytiradi va dunyo bo'ylab har-xil oqibatlarga olib keladi. Bu muammolarga global yechimlar izlash, diplomatik muzokaralar olib borish, hamda yig'ilishlar va ko'maklash imkoniyatlarini rivojlantirishga talab qiladi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. "Jangning yuzi" - Jon Kigan.
2. "Urush va tinchlik" – Lev Tolstoy.
3. "Urush haqida" - Karl fon Klauzevits.
4. "Urush san'ati" - Sun Tzu.
5. "Urush tarixi" - Jon Kigan.
6. "Avgust qurollari" – Barbara V. Tuchman.